

לעילוי נשמת

אמי מורתי הצדקנית מרת שינא בת רבי ישראל שלום ע"ה נלב"ע יד סיון תשע"א

דברי ישר

לקוטים, מזכרים ופרפראות בפשט זכרש

בפרשת השבוע ובעניניא דיומא
 בעריכת ישראל שלום דבורץ

שנה שתיים עשרה
 גליון תקמ"ט - 549

פרשת בשלח תש"פ

בֵּית יִשְׂרָאֵל

מעין הדברים הנפלאים הנ"ל אומר רבינו חיים וואלוזינער זיע"א בנפש החיים (שער א - פרק ט) דבר נורא ומחייב.

כאשר עמדו ישראל על שפת הים אמר לו הקב"ה למשה מה תצַעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ, הדבר תלוי בישראל, רק על ידם יכול הים להיבקע, שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים כשליבם סמוך ובטוח ולא ירא, הרי בבטחון גמור שודאי יקרע להם הים, אז על ידי זה הם יגרמו התעוררות למעלה בשמים שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם.

ומכאן לומדים את כוחם של ישראל, שאומר השי"ת, כביכול ישראל מנהיגים אותי על ידי מעשיהם, וזה מה שנאמר לְסִסְתִּי בְּרִכְבִּי פָּרְעָה דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי (שיר השירים א, ט), כמו בסוסי רכבי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס, ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמו שדרשו רז"ל, כן דמיתוך והמשלתיך רעיתי ע"ז האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות, עם כל זה כביכול את מנהיג אותי ע"י מעשיך.

[וראינו כאן כיצד התנבאו האור החיים הק' ומרנא הנפש החיים לסגנון אחד, הן בפשט הכתובים והן להבנת גודל האחריות המוטלת על כל אחד מישראל כפי שמאריך לבאר בנפה"ח]

והנה לצד שראה א-ל עליון כי קטרגה מדת הדין על ישראל, והן אמת כי חפץ ה' לְצַדֵּק את ישראל, אבל מצד מיעוט מעשיהם הטובים של ישראל באותה העת לא היה כח ברחמים אל מול מידת הדין, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, מה תצַעַק אֵלַי, פירושו: הגם שאני חפץ לעשות נס לישראל, אבל אין הדבר תלוי בידי, מכיון שהם אינם ראויים מדת הדין מונעת, ואין כח ברחמים כנגד מדת הדין המונעת.

על כן יעץ לו עיזה שיעשו מעשה שעל ידו יגבר צד החסד והרחמים על מידת הדין, והעצה היא: שיתעצמו באמונה בכל ליבם ויסעו אל הים עוד קודם שיחלק על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר מידת הרחמים, ותוכל לפעול את הציווי של וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּאֵךְ, באמצעות המעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי "גדול הבטחון והאמונה" הלז להכריעם לטובה, כמו שאכן היה על ידי נחשון בן עמינדב.

והטעם שהיו נצרכים לכך, כי לפני כן היה להם רפיון במידת האמונה באומרים הלא טוב לנו עֲבַד אֶת מִצְרַיִם והגבירו עליהם מידת הדין, לכן ציוה ה' לעשות כנגד עון זה, הצדקת האמונה בכל תוקף.

באמונתם נקרע הים

מַה תִּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ (יד, טו)

מקשה האור החיים הק': ולמול מי יצעק אם לא לה' א-להיו?, ובפרט בעת צרה, דכתיב קְרָאתִי מִצָּרָה לִי (יונה ב, ג), מִן הַמִּצָּר קְרָאתִי יְיָ (תהלים קיח, ה).

ומדגיש כאן האור החיים יסוד נוסף בענין התפילה לישועה: הרי אין טענה על מי שמרבה להתפלל כל עוד שלא נענה מצרתו, כי עד כמה שלא יצא מצרתו לא ירף מלהתפלל.

עוד קשה, הרי בפועל הוכח שתפילתו התקבלה שמיד אמר לו הָרַם אֶת מִטְּאֵךְ.

אם כן מדוע קובל עליו הקב"ה על צעקתו?

עוד קושיא מעלה רבינו, מה הוא הציווי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ, להיכן יסעו? אם רודף מאחור, והים לפניהם.

וכגודל הקושיות כך עצום ועמוק התרוץ.

בזוהר הק' (ח"ב קע:): אומרים חז"ל שישראל היו נתונים באותו הזמן בדין מה אלו עובדי ע"ז אף אלו עובדי ע"ז.

ודבר ידוע הוא כי כח הרחמים הוא המעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, הם יוסיפו כח במדת הרחמים, וח"ו להיפך ב"מ ימעטו הכח, כנאמר צוֹר יִלְךָ תְּשִׁי (דברים לב, יח) {וראה בהמשך המובא מבעל נפש החיים}.

המטה או היד

וְאֵתָהּ הָרַם אֶת מִטְּךָ (יד, טז)
 רבותינו הראשונים מדייקים מכאן שבקיעת הים וקריעתו לא היה על ידי המטה.

ומפרש החזקוני ורבנו בחיי וכן בפירוש הרא"ש שאין הכוונה שירים את המטה, אלא שיסיר ויסלק מידו את המטה, כמו מלשון הרימו מְשׁוּל מִדְּרָךְ עַמִּי (ישעיהו נ, יד), אבל הים יבקע מנטיית יד משה בלבד.

ואומר רבנו בחיי שהיה נצרך הדבר כי היו מהעם מחוסרי אמונה שבישראל שאמרו: אין כח ביד משה לקרוע את הים, אלא בכח המטה שבידו, לכך אמר הָרַם אֶת מִטְּךָ - סלקהו מידך.

ומביא שהדבר נמצא במדרש: אמרו, אין כח ביד משה לעשות דבר אלא במטה, בו הכה את היאור, בו הביא כל המכות. וכיון שבאו לים מצריים וישראל עומדים אמר לו הקב"ה הרם את מטך שלא יאמרו אלולא המטה לא היה יכול לקרוע את הים. ועל כן הוצרך לומר וַיֹּאמְרֵינוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ וּמָה ת"ל וַיֹּאמְרֵינוּ וְהִלֵּא כִּבְרָא נֹאמַר וַיֹּאמְרוּ הָעָם, אלא לפי שחזרו ולא האמינו, הוצרך לומר שעכשו בקריעת ים סוף האמינו.

כדברים אלו כתב גם כן בפירוש הרא"ש: שמעתי מפי אבא מרי ע"ה שקריעת ים סוף לא נעשית במטה. והטעם לפי שהיו מלעיבים ומלעיגים על משה מלאך ה' צבאות והיו אומרים מה כוחו ומה טיבו של משה, והלא הקטן עמנו אלו היה

מטה הא-להים בידו יעשה נסים ונפלאות כמוהו.

אז ראה והשקיף א-ל קנא יושב בשמים, וצוה למשה עבדו וְאֵתָהּ הָרַם אֶת מִטְּךָ פִּי' הפרישהו ממך לשון תרומה וְנִטָּה אֶת יְדֶךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ וכן עשה. וזהו שאמר הפסוק וַיֹּאמְרֵינוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ אִז הִרְגִּישׁוּ הִיכּוּלֵת שְׁהִיָּה בִיד מֹשֶׁה בִלְתִּי מֹטֵה הָא-לֵהִים וְחָזְרוּ וְהוֹדוּ לְרֹאשׁוֹנוֹת.

וממשיך רבינו: אני מצאתי סעד לדברי אבא מרי ע"ה במדרש תהלים על מה שאמר דוד הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס הַיָּרְדֵּן יִסֹּב לְאַחֲזֹר וְאַחַר אָמַר מַה לָּךְ הַיָּם פִּי תָנוּס, משל למה הדבר דומה: למלך שחלה אחד משריו וכאשר קם על רגליו נכספה נפשו לטייל באחד מהפרדסים, בקש מאת המלך שימסור לו המפתח מהפרדס, מסר לו טבעתו שיראה לשומר הפרדס, וינוח וישקוט שמה. הלך השר ההוא אל השומר וימאן השומר ויאמר אליו: סור מעלי כי כבר הזהיר בי המלך שלא לפתוח הגן נעול לשום אדם!

חזר בו השר בפחי נפש אל המלך ויגד לו את כל אשר קרהו.

וישנס מתניו המלך בעצמו וילך שם, ויהי כאשר ראהו השומר רעדה אחזתהו, אמר: עתה יהרגני על אשר פיהו מריתי ולא עשיתי בעבור טבעתו. מה עשה, ברח מפניו.

ויהי כראות המלך את השומר בורח מפניו, קרא אותו בקול גדול: מה לך שומר כי תנוס? הנך נאמן בכל ביתי, כי שמרת מצותי ראשונה שצויתי לך על הגן לשומרו.

אך מעתה תעשה עבור זה עבדי אשר הפצתי ביקרו, כמו שתעשה בשבילי גדולה וקטנה.

כך משה רבינו הלך אל עוזא שרו של ים ומטה הא-להים בידו אשר חקוק בו השם המפורש, וימאן השר לפתוח לו מימיו א"ל לית אנא מתכביש מן קדם ילוד איתתא [אין אני נכבש מפני ילוד אשה].

לסוף נגלה הקב"ה בכבודו על הים, אז ראה הים וינס מפניו.

ויקרא אליו: מה לך הים כי תנוס? אל תירא, כי אתה שומר נאמן ושמרת דרך פקודי אשר הפקדתוך מששת ימי בראשית שלא לפתוח מימך, אכן לזה, משרתי נאמן בכל ביתי, שמור ואל תמר בו ואין צריך אות ומופת כי שמי בקרבו, לעין כל הבקיע הים ויזובו מימיו מזה ומזה בידו החזקה.

אמנם בפירוש בעלי התוספות מצאנו שמפרשים להדיא שלא הסיר המטה מידו אלא הרימו ומיד נבקע המים, וכך אמר לו הקב"ה למשה וְאֵתָהּ הָרַם אֶת מִטְּךָ - אינך צריך אלא להרים המטה ומיד תבקע המים כי כן עשיתי לה לתנאי מן ששת ימי בראשית שתבקע.

ואי אפשר בזה מבלי פירושו הנפלא של הספורנו המיישב דבר דיבור על אופניו.

היו כאן שני ציוויים, הא' - הָרַם אֶת מִטְּךָ ולא על הים אלא אל הרוח קדים שישים הים לחרבה.

הב' - וְנִטָּה אֶת יְדֶךָ עַל הַיָּם כְּדִי שיחצו המים הַנְּהָ וְהַנְּהָ.